

ПЕДАГОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ЗАСІБ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено проблемі розвитку освіти регіону. Доведено, що забезпечити сталий розвиток освіти можна за умови здійснення педагогічної експертизи з використанням системи індикаторів. Визначено теоретичні засади їх розробки та чинники, що впливають на саму експертизу й умови її здійснення.

Ключові слова: педагогічна експертиза, сталий розвиток, регіональна система загальної середньої освіти, індикатор, чинники.

Сталий розвиток цивілізації як головна стратегія розвитку XXI ст. передбачає сталий розвиток соціальних інституцій, у тому числі системи загальної середньої освіти.

Удосконалення та розвиток системи освіти потребують вичерпного знання про її стан, тобто отримання повної, об'єктивної, релевантної, адекватної, точної інформації, що на основі експертного оцінювання дасть змогу приймати ефективні управлінські рішення, визначати шляхи вирішення проблем, обґрунтовувати напрями розвитку загальної середньої освіти регіону.

З огляду на це актуальним стає запровадження педагогічної експертизи, яка передбачає не лише дослідження педагогічних явищ, об'єктів, процесів, результатів діяльності, а й узгодження пріоритетів діяльності навчальних закладів у межах державно-громадських вимог та інтересів учасників навчального процесу.

Узагальнення основних положень наукових праць, у яких розглядаються питання експертизи в галузі освіти, уможливило визначення значущих для дослідження напрямів, а саме: філософські та методологічні засади експертизи (М. Алексєєв, О. Анісімов, С. Баронене, Д. Леонтєв, А. Тубельський, Ю. Швалб); структура експертизи в освіті (С. Бешелєв, В. Бухвалова, Ф. Гурвич, С. Кучер, Я. Плінер, В. Черепанов); науково-методичне забезпечення експертної діяльності (І. Драннікова, Є. Стачева, Є. Усова, В. Ясвін); експертиза освітніх інновацій, освітніх систем (Л. Буркова, Л. Даниленко, Дж. Елті, Т. Новикова, В. Паламарчук, Л. Подимова, Т. Сидоріна, В. Сластьонін); експертиза педагогічних об'єктів (В. Бувалов, Я. Плінер, С. Татарченкова, А. Тубельський); забезпечення гуманістичного характеру процесу педагогічної експертизи (А. Асмолов, С. Братченко, Г. Іванченко, Г. Скірбекк, Б. Юдин).

Теоретичний аналіз свідчить, що на сучасному етапі розроблено наукову базу експертизи в освіті, окреслено коло ідей і положень щодо її окремих аспектів, проте недостатньо дослідженими є проблеми використання її результатів для забезпечення сталого розвитку системи освіти регіону.

Мета статті – визначити можливості застосування педагогічної експертизи для ефективної реалізації концепції сталого розвитку системи загальної середньої освіти регіону.

Концепція сталого розвитку, як складна сукупність взаємодетермінованих соціальних, економічних, політичних, екологічних, морально-духовних, міжнародних та інших процесів, є ключовим моментом ефективності діяльності як на індивідуальному, регіональному, національному, так і світовому рівнях. Реалізація концепції сталого розвитку потребує коригування шкали життєвих цінностей зі зростанням ваги моральних та духовних компонентів.

Визначення провідних ідей сталого розвитку, обґрунтування чинників, умов і процесів, що зумовлюють його реалізацію, аналіз, синтез та узагальнення наукових фактів щодо модернізації системи загальної середньої освіти регіону, у своїй сукупності є підґрунтям для вирішення наукової проблеми – створення теорії й практики сталого розвитку загальної середньої освіти регіону “при зміні соціально-економічних відносин в Україні, що адекватні процесам глобалізації та регіоналізації у суспільстві” [3, с. 5].

Провідними засадами загальної середньої освіти, що базується на втіленні концепції сталого розвитку для задоволення потреб ХХІ ст., є: право на розвиток усіх без винятку учасників навчально-виховного процесу; свобода у визначенні власного розвитку; неперервність та вчасність у зміні поколінь педагогічних працівників; підтримка й шанування, опора на здобутки попередніх поколінь, їх збереження; творчий розвиток спадщини та врахування потреб наступних поколінь у можливості власного розвитку.

Визначені засади збігаються з Програмою дій “Порядок денний на ХХІ століття”, де наголос зроблено на “переорієнтацію освіти на питання сталого розвитку” [4, с. 327].

Будь-який розвиток повинен мати чітко визначені цілі, сукупність показників, що відображають процес розвитку, відстеження яких надасть можливість оцінити його динаміку та критерії досягнення.

Отже, проведення педагогічної експертизи вимагає розробки індикаторів, які чітко описують і кількісно характеризують зв'язки між різними видами діяльності та вплив на них; показників, що відображають внутрішні й зовнішні характеристики освіти, та критеріїв, які дають змогу виміряти цей розвиток.

Індикатори – це частина інформації або даних, яка використовується для оцінювання ситуації та прийняття рішень і адаптується таким чином, щоб великий обсяг первинної інформації зробити більш доступним та зрозумілим.

Необхідність введення індикаторів сталого розвитку пояснюється великою різноманітністю первинної інформації про економічні, соціальні та екологічні процеси й неможливістю порівняння даних для прийняття управлінських рішень. Індикатори дають змогу оцінити великий обсяг кількісної інформації, що зводиться до єдиного значення (звичайно, при цьому виникає проблема ваги кожного індикатора, що становить індекс) [1].

Система показників або індикаторів сталого розвитку є найважливішим інструментом оцінювання рівня сталості та якості освіти й характеризує різні напрями та аспекти її сталого розвитку.

Проте розробка індикаторів сталого розвитку освіти вимагає врахування як особливостей самої освіти, так і особливостей вимірювання в ній та вимог до агрегування, аналізу й використання інформації.

З огляду на досвід розробки міжнародних індикаторів сталого розвитку нами зроблено спробу виокремити індикатори сталого розвитку регіональної системи освіти. При їх розробці ми враховували такі вимоги:

- індикатори мають бути комплексними та комбінованими, що викликає необхідність вирішення ряду методологічних проблем, пов'язаних з питанням коректного агрегування, заміщення та стандартизованості підходів до них. Незважаючи на ці проблеми, саме комбіновані індикатори становлять значний інтерес при розробці індексів сталого розвитку певних систем, об'єктів, територій як на локальному, так і на міжнародному рівні;

- індикатори сталості мають бути перспективними та далекоглядними для того, щоб їх можна було використовувати як вимір прогресу в досягненні освіченості поколінь. У міжнародній практиці таким вимогам відповідає “індикатор тенденцій”, який описує тенденції минулого й надає опосередковану інформацію про майбутню сталість. Значущість індикатора тенденцій у визначенні перспектив може зростати, якщо пов'язати його з точками відліку, які визначають початкові, проміжні чи кінцеві кроки в напрямі досягнення цілей сталості;

- індикатори мають бути ефективними з погляду їх інтегрованості до процесу прийняття рішень, оскільки забезпечать удосконалення процесу збору первинної інформації, її обробку й зумовлять доцільне використання отриманої та відповідним чином обробленої інформації для прийняття ефективних рішень.

В основу розробленої системи індикаторів експертизи покладено: показники та індикатори сталого розвитку, особливості освіти на сучасному етапі її модернізації, характерні ознаки регіональної системи освіти й сутнісні характеристики педагогічної експертизи.

Теоретичною основою розробки індикаторів сталого розвитку регіональної системи освіти стали:

- теорія глобальної стратегії, яка акцентує необхідність створення єдиної стратегії, спрямованої на ефективну діяльність у цілому. Це зумовлює вироблення стратегічної мети, яка поступово реалізується завдяки постановці завдань на окремих етапах її здійснення. Така мета є системоювірною й забезпечує взаємозв'язок діяльності окремих підсистем;

- теорія адаптації, яка забезпечує узгодження вимог і очікувань, створює комбінації найбільш вигідних напрямів дій з урахуванням ситуативних чинників зовнішнього середовища;

- теорія управління за результатами, інтегративним показником якого є підвищення рівня життя.

Для розробки індикаторів сталого розвитку регіональної системи освіти ми використали декомпозиційний підхід, алгоритм використання якого полягає в такому:

- на основі характеристики регіональної системи освіти та засадних принципів розвитку, сталого зокрема, виокремлюємо складові, які забезпечують розвиток освіти й розвиток яких, у свою чергу, сприяє розвитку регіональної системи освіти (соціум, освітнє середовище регіону, ресурсне забезпечення, інституційні складові освіти);

- шляхом аналізу характеристик цих складових виокремлюємо групи показників, які безпосередньо впливають прямим та зворотним чином на систему

освіти регіону (наприклад, група показників – населення регіону – розкривається показниками чисельності, освіченості, здоров'я населення та споживання ним освітніх послуг);

- на основі концепції сталого розвитку декомпозуємо кожен показник та встановлюємо індикатори, що відображають його динаміку;
- узагальнюємо результати та оформлюємо таблицю.

Таблиця

Індикатори сталого розвитку регіональної системи освіти

Група показників	Показник	Індикатор
1	2	3
Інституційні показники		
Результативність освіти	Рівень навчальних досягнень учнів	Показники ДПА
		Результати ЗНО
		Кількість свідоцтв, атестатів з відзнакою
	Вступ до ВНЗ	Відсоток учнів, які вступили до ВНЗ за бажаним профілем
	Участь у предметних олімпіадах	Відсоток перемог учнів в олімпіадах з профільних предметів до загальної кількості перемог
	Охоплення учнів поза-класною та поза-шкільною роботою	Відсоток учнів, які займаються в предметних гуртках, факультативах, поза-шкільних навчальних закладах
Якість освіти	Освіта як особистий ресурс	Конкурентоспроможність
		Соціальна адаптивність
		Мобільність випускників
	Освіта як ресурс розвитку території	Ступінь використання освітніх ресурсів для територіального розвитку
		Місце в інвестиційній привабливості регіону
		Зростання продуктивності праці при зростанні частки мешканців із вищою освітою
		Консалтингова участь освітян у регіональних програмах
		Проектування діяльності, розробка програм діяльності
		Створення умов для освіти впродовж життя
	Освіта як ресурс інвестиційної привабливості	Наявність зарубіжних студентів у ВНЗ регіону
		Частка учнів з інших регіонів
		Місце регіону в рейтингах
		Готовність керівників навчальних закладів до створення й використання нових технологічних та управлінських рішень

Продовження табл.

Група показників	Показник	Індикатор
Розвиток освіти в регіоні	Реалізація регіональних програм	Оптимальне впровадження освітніх концепцій, що зумовлені знаннями освітньої ситуації в регіоні, реальними фінансовими можливостями
		Підвищення рівня поінформованості громадськості щодо результативності діяльності закладів освіти
		Розширення доступу до високоякісної освіти
		Забезпечення вигідності освіти для вкладання коштів
	Формування політики розвитку освіти на регіональному рівні	Здійснення моніторингу, експертизи освітніх послуг з позицій інтересів споживачів та сучасних тенденцій розвитку освіти
		Запровадження системи постійного відстеження запитів і потреб населення на освітні послуги для забезпечення оптимального функціонування й розвитку навчальних закладів
		Залучення всіх зацікавлених осіб до організацій та створення відповідних соціокультурних умов і розвитку освітнього середовища

З огляду на обсяг статті наводимо фрагмент системи індикаторів сталого розвитку загальної середньої освіти регіону [2].

Ефективна реалізація концепції сталого розвитку в системі загальної середньої освіти регіону та доцільне використання розроблених індикаторів можливе, якщо рушійною силою цих процесів буде педагогічна експертиза. Такий висновок уможливають її характерні особливості та основи положення концепції сталого розвитку, а саме:

- концепція сталого розвитку базується на світоглядних засадах розвитку та загальнолюдській системі цінностей, педагогічна експертиза – це гуманітарний за метою й гуманістичний за цінностями спосіб пізнання дійсності;
- застосування концептуальних засад сталого розвитку для розвитку системи освіти регіону породжує ситуації невизначеності, що зумовлює застосування експертизи, яка використовується при дослідженні ситуацій і явищ принципово невизначених та є особливим способом вивчення проблем, що важко формалізуються;
- визначення перспектив сталого розвитку регіональної системи освіти передбачає не лише визначення та усунення причин деструктивних змін, що відбуваються в системі, а й закріплення конструктивних, що можна здійснити за допомогою педагогічної експертизи, яка передбачає не лише оцінювання, а й діагностику та прогнозування розвитку педагогічної системи;

– сталий розвиток регіональної системи освіти передбачає сукупність індикаторів та їх вимірювання, що робить доцільним застосування педагогічної експертизи, яка застосовує засоби та техніки експертних систем, узагальнює різні форми розпізнавання необхідної для прийняття ефективних рішень інформації, а також забезпечує як кількісне, так і якісне оцінювання педагогічної системи;

– складність процесів розвитку, сталого розвитку, сталого розвитку регіональної системи освіти потребує залучення кваліфікованих незалежних фахівців, використання яких є головною характерною рисою експертних досліджень;

– сталий розвиток регіональної системи освіти передбачає прийняття ефективних управлінських рішень, складовою яких є педагогічна експертиза.

При запровадженні педагогічної експертизи необхідно врахувати такі чинники, які справляють вплив на саму експертизу та умови її здійснення:

– чинник агрегування, який полягає в агрегуванні інформації про учасників педагогічної системи, підсистеми при збільшенні рівня ієрархії;

– інформаційний чинник, що передбачає зміни інформаційного навантаження учасників системи;

– чинник невизначеності, що відображає залежність поінформованості учасників системи про суттєві внутрішні й зовнішні параметри їх функціонування та розвитку;

– організаційний чинник, що передбачає зміни в співвідношенні влади, тобто у виділенні таких елементів, які мають можливість впливати на інші елементи системи;

– економічний чинник, який зумовлений змінами фінансових, матеріальних, організаційних та інших ресурсів системи при зміні складу учасників системи, яким притаманні власні інтереси. Економічний чинник відображає баланс ресурсів.

Урахування зазначених чинників зробить процес педагогічної експертизи сталого розвитку загальної середньої освіти регіону більш передбачуваним, доцільним, що позначиться на ефективності та зумовить його високий кінцевий результат.

Висновки. Отже, використання педагогічної експертизи має стати регулятором, фактором забезпечення сталого розвитку загальної середньої освіти регіону, що зумовлює необхідність розробки механізму використання розроблених індикаторів у системі освіти.

Список використаної літератури

1. Індексна оцінка факторів внутрішньошкільного середовища : метод. рек. / упоряд. Г.М. Даниленко. – Х. : УНДІ ОЗДП, 1997. – 24 с.

2. Касьянова О.М. Педагогічна експертиза розвитку загальної середньої освіти регіону: теорія і практика : монографія / О.М. Касьянова. – Харків : НТУ “ХПІ”. – 445 с.

3. Мещанінов О.П. Методики оцінки розвитку університетської освіти : навч.-метод. посіб. / О.П. Мещанінов. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 96 с.

4. Програма дій “Порядок денний на ХХІ століття” (“Agenda 21”) / пер. з англ. ВГО “Україна. Порядок денний на ХХІ століття”. – К. : Інтелсфера, 2000. – 360 с.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013.

Касьянова Е.Н. Педагогическая экспертиза как средство устойчивого развития региональной системы образования

Статья посвящена проблемам развития образования региона. Доказано, что обеспечить устойчивое развитие можно при условии осуществления педагогической экспертизы с использованием системы индикаторов. Определены теоретические основы их разработки и факторы, которые влияют на саму экспертизу и условия её осуществления.

Ключевые слова: педагогическая экспертиза, устойчивое развитие, региональная система общего среднего образования, индикатор, фактор.

Kasyanova O. Pedagogical expertise as a way of a sustainable development of a regional education system

The article is devoted to problems of a development of education of the region. The article deals with problems of education in the region. It is proved that it is possible to provide a sustainable development on condition of implementation of pedagogical expertise, using a system of indicators. Theoretical bases of their development and factors which influence expertise and conditions of its implementation are defined.

Key words: pedagogical expertise, sustainable development, regional system of secondary education, indicator, factor.